TÜRK MİLLİ KİMLİĞİNİN, BİLİNCİNİN İNŞASI VE YENİDEN ÜRETİLMESİNDE KAMUSAL TEMSİL MEKÂNI OLARAK MÜZELER

Arş. Gör. Aysel TAPAN
Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Reklamcılık Bölümü, aysel.tapan@kocaeli.edu.tr

ÖZET
Milliyetçi anlam ve semboller, milli kimliği, bilinci inşa etmek ve yeniden üretmek amacıyla banal bir şekilde gündelik hayatta temsil edilmektedir. Milliyetçiliğin kamusal temsil mekânı olarak müzeler üzerinden gündelik hayattaki yansımaları ve tasarımları bağlamında bu çalışmanın amacı ise müzelerin milli kimliğin, bilincin inşa edilmesi ve yeniden üretilmesi sürecinde işlevini irdelemektir. Çalışma kapsamında, Atatürk ve Redif Müzesi'ndeki eserler sergileme ve sunum teknikleri de göz önünde bulundurularak niteliksel içerik analizi ve görsel metin okuma yöntemiyle incelenmiştir. Sonuç olarak, Türk milli kimliğinin, bilincinin inşası ve yeniden üretilmesinde militarizm, ırk, köken, gelenek ve Mustafa Kemal Atatürk unsurlarının vurgulandığı görülmüştür. Milliyetçiliğin militarizm üzerinden tasarımındaki metinlerde milliyetçiliğin ben-öteki karşıtlığı ve düşman tasarımı üzerinden inşa edildiğini söyleyebiliriz. Elde edilen veriler ayrıca, ırk ve köken mitinin padişahlar, fermanlar ve Osmanlı dönemindeki gelenek ve göreneklerle yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Mustafa Kemal Atatürk üzerinden milliyetçiliğin tasarımında ise Atatürk'ün hayatına, cenaze törenine ve Savarona yatına odaklanılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, milli kimlik, milli bilinç, ulusal müzeler.

ABSTRACT
Nationalist meanings and symbols are represented in daily life in a banal way in order to build and reproduce national identity and consciousness. The aim of this study is to examine the function of museums in the process of building and reproducing national identity, consciousness in the context of the reflections and designs of nationalism in daily life through museums as the sphere of public representation. Within the content of the study, the artworks in the Atatürk and Redif Museum were examined with qualitative content analysis and visual text reading method by taking into consideration the techniques of exhibition and presentation. Consequently, it was seen that militarism, race, origin, tradition and Mustafa Kemal Atatürk were emphasized in the construction and reproduction of Turkish national identity and consciousness. We can say that nationalism is built on the contradiction of self-other and enemy design in the texts of the design of nationalism through militarism. The data also show that the myth of race and origin was reproduced with sultans, edicts, and traditions and customs in the Ottoman period. Biography of Mustafa Kemal Atatürk, Atatürk's funeral, Savarona were focused in order to design of nationalism through Atatürk.
Keywords: Nationalism, national identity, national consciousness, national museums.

GİRİŞ

Milliyetçi söylemin inşası ve hafızalara kazınması sürecinde merkezi konumda olan ulusal müzeler, bir milletin tarihinin basit bir göstergesi ya da sunumu değildir. Müzelerin, milli bilincin şekillenmesi ve sürekliliğinin sağlanması, milli kimliğin inşası ve yeniden üretilmesi için elverişli toplumsal koşulların yaratılmasında işlevsel bir niteliği bulunmaktadır. İdeolojik ve kültürel olarak bağdaştırıcı bir araç olan müzeler, ulusun "şanlı" ve "kutsal" geçmişine ilişkin bilgi biçimleri üreterek ulusu anlama şeklini belirleyen, toplumsal bağları koruyan ve türdeşleşmeyi sağlayan en önemli faktörlerden biridir.

Müzeler ayrıca, toplumsal belleğin inşasında hatırlatılmak istenen şeylerin hafızalarda yer etmesi ve derin izler bırakabilmesi için eserlerin anlam ve sembolleriyle toplumsal değer, tutum ve inançlar arasında bir eşleştirme ve uyum sağlamaktadır. Birlik inancını besleyen sembollerle yaratılan ortak bir geçmişle oluşturulan toplumsal bellek ise milli kimliğin üretilmesinde temel bir rol oynamaktadır. Birlik inancını besleyen milliyetçi anlam ve sembollerin gündelik hayatta sürekli tekrar edilerek

hatırlatılmasında kullanılan araçlarından biri olan müzeler aynı zamanda devlet ideolojisinin anlamlandırılması ve meşruiyet kazanması meselelerinin çözümüne katkıda bulunmaktadır. Çünkü müzeler, gerçekliğin gündelik hayatta düzenlenmesinde kullanılan en etkili araçlardan biri olmuştur ve bir milletin sahip olduğu toplumsal, kültürel ve ekonomik değerler gündelik hayatın içinde birbirini etkileyen ideolojik süreçlerin bir ürünüdür. Milliyetçilik ve gündelik hayatın bu çokboyutlu yapısı nedeniyle simgeler her yere sirayet etmektedir. Sıradanlık ise banal milliyetçilik ve gündelik hayatın ortak özelliklerinden birisidir. Bu nedenle banal bir şekilde gündelik hayatta inşa edilen milliyetçilik, bireyin hafızasına işlenmektedir.

Milliyetçilik, modern çağın özel koşullarının bir ürünü olmakla birlikte ideolojik ve özellikle kültürel bir inşa sürecinin ürünüdür. Milliyetçi söylem bağlamında gerçekliğin ve anlamın gündelik hayatta inşa edilmesini tüm kapsamıyla ortaya koyabilmek çokboyutlu bir bakış açısı gerektirmektedir. Bu nedenle kolektif belleğin inşa edilmesi ve yeniden üretilmesi sürecinde icat edilen kutlamalar, ritüeller, spor, müzik, sinema, yemek, mimari, dinsel törenler, eğitim sistemi, kitle iletişim araçları ve reklam gibi aracıların önemli işlevleri bulunmaktadır. Çalışma kapsamında ise Türk milli kimliğinin, bilincin inşası ve yeniden üretilmesi müzeler aracılığıyla irdelenmiştir.

1. Türk milli kimliğinin, bilincinin inşası ve yeniden üretilmesi bağlamında toplumsal belleğin aracıları

Toplumsal aracılarla yeniden üretilen ve düzenlenen gerçeklik ve anlam, bir yandan kolektif belleğin birleşimidir diğer yandan farklılıkların, ben ve öteki arasındaki karşıtlığın temelidir. Milli kimlik bağlamında çoklu kimliklere izin verilmeyişi milliyetçiliğin temel unsurlarından biri olan ötekileştirmeyi tetiklemektedir. Bütün aidiyetler, aynı anda elbette aynı derecede önem taşımazlar. Ama hiçbiri de tam olarak anlamsız değildir. Bütün dönemlerde, meşru olarak "kimlik" denebilecek kadar her koşulda ötekilerden son derece üstün, tek bir ana aidiyet olduğunu düşünen insanlar olmuştur. Bu kimileri için ulus, kimileri içinse din ya da sınıftır. Hiçbir aidiyetin mutlak suretle baskın olmadığını dünyadaki çatışmalardan da anlayabiliriz ve kimliğin hiçbir öğesi farklı coğrafyalarda benzer şekilde yaşanmamaktadır, aynı anlamı taşımamaktadır (Maalouf, 2000: 9-18). Milliyetçi söylemin popüler ve gündelik temelli yapısı nedeniyle hedef alınan topluma göre anlam örüntülerinin inşa edildiği unutulmamalıdır.

Milliyetçilik 19. yüzyılın başlarında Avrupa'da icat edilen bir doktirindir (Kedourie, 1971). Avrupa'nın ulusal müzeleri, kurulduğundan bu yana devam eden ulus inşa sürecinin merkezinde yer almaktadır. Bu müzeler, vatandaşların ve vergi mükelleflerinin, yerli ve yabancı ziyaretçilerin, bilim insanlarının, sanat uzmanlarının ve politikacıların desteğini almak için çatışmalar ve çelişkileri başarıyla müzakere etmişlerdir (Aronsson ve Elgenius, 2015). Müzelerin de müzeleştirilen hayal gücününde köklü bir şekilde siyasal olduğunun altını çizen Anderson, siyasal müzeleştirmenin normal, gündelik ve sıradan olduğunda yeniden üretimi mümkün kıldığını ve bu durumun devletin gücünü ortaya çıkardığını belirtmektedir. Ona göre nüfus sayımı, harita ve müzeler ulusun kurumsallaşması amacıyla iç içe geçen unsurlardır (Anderson, 1995: 198-206).

Milliyetçilik Avrupa dışındaki ülkelerde ise bir ideal olarak ortaya çıkmıştır (Kedourie, 1971). Türk milliyetçiliği de dıştan gelen dürtülerden ve bu dürtülere tepki olarak ortaya çıkan iç tepkilerden kaynaklanmıştır (Turan, 1995: 162-163). Türk milli kimliğinin Kemalist inşasının yapısal unsurlarını ise hukuki-siyasi (seküler-cumhuriyetçi) ve etnik olmak üzere iki kurucu bileşen ayırt etmektedir. Bu süreci birbirini izleyen ve 1919-1938 yıllarını kapsayan üç döneme ayırılabilir: Milli Mücadele Dönemi (1919-1923), Cumhuriyet Dönemi (1923-1929), Etnik Tanıma Kayış: "Halkta Birlik" Dönemi (1929-1938). Milli mücadele döneminde Türk kimliği baskın bir karaktere sahip olmuştur ve milliyet Müslümanlıkla tanımlanmıştır. Temel toplumsal aidiyeti İslâm ümmeti fikri etrafında cisimleşen dini bağlanma oluşturmaktaydı. Cumhuriyet döneminde ise din sosyopolitik alandan kovulmuştur ve doğan boşluk, din olarak algılanan "millet duygusu" ile doldurulmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve Türkçe konuşan, Türk kültürüyle yetişmiş ve cumhuriyet ülküsüne sadık herkes, Türk olarak kabul edilmekteydi. Etnik tanıma kayış döneminde de milli topluluğu

etniklik ekseninde tanımlayan ve ortak köken duygusunu temel alan ırkî-soya dayalı motiflerin Cumhuriyetçi tanıma eklemlenmesi çabaları olmuştur (Yıldız, 2009: 216-224).

Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasıyla birlikte, sınırları belli toprak esası üzerine kurulmuş milli devletin gelişimi tamamlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanı her şeyden önce, kurulan bu yeni devletin bir milli Türk devleti olduğunu ve devlet kültürünün Türk benliği ve gelenekleri üzerine kurulması gerektiği belirtilmiştir (Karpat, 2019: 139). Osmanlı'nın modernleşme sürecinin ve bu sürecin ortaya çıkardığı siyasi/ideolojik çelişkilerin ışığındaki ilerleyen Türk milliyetçiliği, aynı zamanda çok parçalı ve zaman zaman çelişen öğeler sunmuştur. 1919-1923 dönemi, patriarkal-geleneksel devlet sisteminin 20. yüzyıl uluslararası sistemine ve dünya kapitalist sistemine uygun bir modern ulus-devlet kurulması çabalarının sonuçlandırıldığı bir dönem olmuştur (Göktürk, 2008: 103-104). 1927-28 yıllarında ise Türklüğün neye dayandığı ve dayanması gerektiği konusu önem kazanmıştır. Politik bir ilke haline gelen laikliğe göre din, milli kültürün ve benliğin temeli olamayacağı için bu milli benliğe ve kültüre yeni bir temel bulmak zorunlu hale gelmiştir. Geleneğe ve tarihe önem verenler için milliyetin temeli din, kültür, soy ve dil karışımından meydana gelen bir değerler topluluğuydu. Vatandaşlık hukuki bakımdan milliyeti tamamlamaktaydı. Halbuki millet, fertleri birbirine din, soy, tarih, dil bağları ile kenetlenmiş ve siyasi bilince varmış bir milli topluluktu. Toprak esasına bağlı milli devlet fikrinden hareket edenler, yani laikliği savunanlar, milleti esas itibariyle hukuki-siyasi bir varlık olarak görmekte ve bu milletin benliğini ve kimliğini içinde yaşadığı coğrafi, siyasi ve iktisadi ortamın ve devletin tayin etmesini istemekteydiler. Bu görüşe göre laik milliyetçiliğin, toprak, vatandaşlık ve siyasi rejim esasına dayanması gerekiyordu. 1928-1930 arasından hükümet çevreleri laikliği, milliyetçiliği ve medeniyetçiliği, İslâmiyet'i hesaba katmadan ele almak zorunluluğu hissetmişlerdir (Karpat, 2019: 152-153). "Geçmiş" terimi, tüm milliyetçi edebiyatların söylem kaynağı ve sembol deposudur. İslâmi tesirlerden arındırılmış ve İslâm öncesi Türk geçmişinin ayıklanıp yeniden inşa edilmiş unsurlarıyla "zenginleştirilmiş" Kemalist milliyetçilik, bütün sosyo-politik faaliyetleri belirleyen yüksek kuvvet olarak Cumhuriyetin üzerine oturduğu temel çerçevedir (Yıldız, 2009: 212).

Cumhuriyetin ilanıyla toplumsal yapıyı değiştirecek bir çok köklü değişik yaşanmıştır. Laik ve çağdaş hukuk düzenini gerçekleştirmek için Medeni Yasa, Ceza, Borçlar ve Ticaret Yasaları çıkartılmış ve bir Hukuk Fakültesi açılmıştır. Ulusal ekonomiyi kalkındıracak ilkeleri saptamak için İktisat Kongresi toplanmış ve bankacılığa yönelinmiştir. Giyim kuşamda çağdaşlaşmayı simgeleyen düzenlemeler yapılmış, tekkeler, zaviyeler ve türbeler kapatılmış, toplumda ayrıcalıklar yaratan kimi unvanların kullanılması yasaklanmıştır. Uluslararası saat, takvim ve rakamların kabul edilmesini abece gibi büyük bir devrim izlemiştir. Atatürk'ün "Türk Devrimi" diye adlandırdığı bu büyük dönüşümde "Ulus, Ulusallık" Kurtuluş Savaşı döneminde olduğu gibi ana öğe, gözetilen temel varlıktır. Amaç ise çağdaşlaşmadır (Turan, 1995: 161-162). Türk milliyetçiliğinin yükselişini imleyen kilit iki olay ise Türk Tarih Tezi'nin (1931) ve Güneş Dili Teorisi'nin (1936) ortaya atılmasıdır. Türk Tarih Tezi'ne göre Türk ulusunun özelliklerini muhafaza ettiğinden sadece Türk dilini konuşabilenler Türk soyundan sayılabileceklerdi. Güneş Dili Teorisi ile de başlıca tüm dünya dillerinin Türkçe kökenli olduğunu öne sürülmüştür. Böylece Türk dili ve ırkı Türklüğün temel damgası haline gelmiştir (Çağaptay, 2008: 245-258). Milli kimliğin ve bilincin inşasında bir diğer aracı ise vatandaşlık eğitimi kapsamında verilen derslerdir. Modern müzenin en öncelikli işlevi eğitimdir (Artun, 2012: 171).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasındaki ilk işlerden biri arkeoloji ve müzecilik olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında açılan ilk müze Hitit Müzesi'dir; onu da "Selçuklulardan zamanımıza Türk sanat eserlerinin sergilendiği" Etnoğrafya Müzesi izlemiştir (Artun, 2017: 55-59). Çünkü "ırk bir şey ya da bir durum değildir, ırk bir süreçtir ve kültürel bir üründür" (Spickard, 2005: 2-12). Modernliğin inşa edilmesinde sanat müzeleri ise olmazsa olmazdır. Oysa Türkiye'nin modernliğinin alamet-i farikası, sanat müzesinin varlığı değil, yokluğudur. Batı'da olduğu gibi, ziyaretçilerini terbiye ederek, onları yurttaşlara dönüştürmeye hizmet edecek, kalabalıkları çekecek bir müze başarılamaz. Sonuçta, yurttaşların müze görgüsünün mekânı, Cumhuriyet'in modern sanat müzeleri yerine, İmparatorluk sarayı Topkapı olarak kalmıştır (Artun, 2017: 62-63). Kamu müzesinin

modern bir kurum olarak tarihi 16. ve 17. yüzyıllardaki saray koleksiyonlarına dayanmaktadır ve kamusal sanat müzeleri devletin iyi görünmesini sağlamaktadır (Artun, 2012: 210).

2. Kamusal temsil mekânları olarak müzeler

İnsanların vatandaşlığın farkına varmaları, tarihsel bakımdan çok yeni ve genel olarak icat edilmiş semboller ve (seçimler gibi) yarı ritüel pratiklerle (bayraklar, imajlar, seremoniler ve müzik) ilişkili kalmaktadır (Hobsbawn, 2005: 15). İnsan toplulukları kendilerini ortak geçmişte tanır, bu geçmişi belleğine işler, ritüel törenlerle anar ve yorumlar (Billig, 2007: 219). Yurttaş kimliğini tanımlayacak olan ulusal miras ve ulusal kökler müzelerde sergilenir. Modern devlet, uygarlığın zirvesi sayılır. Bunu da anıtsallaştıran müzedir. Müze, insanlığın, uygarlık tarihinin en seçkin, en üstün, en temsilî eserlerinin mekânıdır ve devlet de bunlarla özdeşleşir (Artun, 2012: 161-162).

Milliyetçi söylemin dayanaklarından biri olan kollektif bellek, kimlik inşasının gruplar düzeyindeki temel süreçlerinden birisidir. Genelde tüm gruplar, grup kimliğinin inşasında, ortak bir geçmişin vurgulanması ve bunun belirli bir tarzda kurgulanması yoluna gitmektedirler. Bu, esas itibariyle kolektif kimliğin gereklerine uygun bir geçmiş icat etme, bir kolektif bellek yaratma, bir tarih yazma etkinliğidir. Kolektif kimlikte geçmişe dönük bir yan vardır; çünkü kolektif kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir (Bilgin, 2007: 218).

Milliyetçi söylem için inanç ve his hayati derecede önemli olmazsa olmaz unsurlardır. Hisleri hatırlamak için de onları toplum temsilimize ait bir olgu, varlık ve fikir bütününe yeniden yerleştirmek gerekmektedir (Halbwachs, 2016: 55). 18. yüzyıl sonlarından başlayarak Avrupa'yı kuşatan müzeler, modern uygarlık tasavvurunun cisimleştiği ve belletildiği ortamları oluşturur. Modern birey, ulus ve evren hakkındaki fikirler bu ortamda canlandırılır ve birbirleriyle eklemlenir (Artun, 2012: 155). Modern çağ, milliyetçilik söyleminin evrenselleşip, devletlerin somut güçleri ve idari kapasiteleriyle içiçe girdiği ve kapitalizmin, küresel karşılıklı-bağlantıların ve teknolojik gelişmelerin çağıdır. Ancak milliyetçiliğin tutmasında, ulusal kimliklerin ve tüm milliyetçi söylemin, insanlara genellikle zaten hep varmış, çok eski ve hatta doğalmış gibi gelmesinin payı olduğunu fark etmek de önemlidir (Calhoun, 2012: 17). Gündelik hayatın gerçekliğinin düzenlenmiş bir gerçeklik olduğu unutulmamalıdır (Berger ve Luckmann, 2008: 35).

Milliyetçilik ideolojisi karmaşık bir hatırlatma ve unutma diyalektiği içinde işler. Bu diyalektik müesses milletlerde, milliyetçiliğin banal bir biçimde yeniden üretimi için önemlidir. Her milletin kendine ait bir tarihi, kendine ait bir kolektif hafızası olması gerekir. Bu hatırlatma aynı zamanda kolektif bir unutmadır. Bir taraftan kadimliğini kutlayan millet, diğer taraftan tarihteki yeniliğini unutur. Müesses olan milletlerde milli kimlik her an hafızalardadır; çünkü bu kimlik durmadan milletliği anımsatan, veya onu ortalık yerde "dalgalandıran" günlük rutinlere yerleşmiştir. Bu hatırlatmalar veya "dalgalandırmalar" o kadar sıktır ve sosyal ortamın o kadar aşina olunmuş parçalarıdır ki, işleyişleri "düşünceli" olmaktan çok "düşüncesizdir" (Billig, 2002: 50). Gündelik hayatta sıradan bir şekilde hafızalara kazınan milli kimlik ve bilinç bir çok toplumsal bağdaştırıcı aracılar kullanılarak yeniden üretilmektedir. Gündelik rutin içine yerleştirilmiş aracılardan biri olan müzeler çokboyutlu yapısı nedeniyle dikkat çekmektedir. Müzeleri ziyaret etmenin aynı zamanda sınıflayıcı bir yapısı vardır. Resim, müzik, müzeleri ziyaret etme gibi birbiri arasında güçlü bir biçimde bağıntılı öğeler eğitim sermayesine bağlıdırlar ve farklı sınıfları ve farklı sınıf fraksiyonlarını kesin bir biçimde kademelendirmektedir. Tüketicilerin seçimine sunulan tüm nesneler arasında, tümüyle ayırt edici olan türler, dönemler, üsluplar, yaratıcılar arasındaki bölünmeler ve alt bölünmeler oyunuyla sonsuz ayrımlar üretmeyi sağlayan, meşru sanat yapıtlarından daha sınıflayıcı bir şey yoktur (Bourdieu, 2015: 29-31). Kültür gittikçe daha çeşitli hale gelen kimlik projelerini kapsayan, son derece çoğul ve parçalı bir terim haline gelmiştir (Bennet, 2013: 15). Tümüyle meta haline gelen kültür gösteri toplumunun da en ünlü metası olmak zorundadır (Debord, 1996: 104). Kültürel ilkçi yaklaşımın önde gelen antropologlarından Clifford Geertz, bir anlama sahip olduğu için kültürün kamusal olduğunu ve eylemlerin de birer gösterge olduğu evrenleri tanımak gerektiğinin altını çizmektedir (Geertz, 2010: 27-288).

3. Araştırmanın yöntemi

Kocaeli ilinin İzmit ilçesinde bulunan Atatürk ve Redif Müzesi'ndeki eserler militarizm, ırk, köken, gelenek- görenek ve Mustafa Kemal Atatürk kategorilerine ayırılarak sergileme ve sunum teknikleri de göz önünde bulundurularak niteliksel içerik analizi ve görsel metin okuma yöntemleriyle incelenmiştir.

4. Araştırma soruları

1. Müzeler, Türk milli kimliğinin inşa edilmesi ve yeniden üretilmesi için hangi anlam ve sembolleri hatırlatmaktadır?
2. Müzeler, toplumsal belleğin yeniden üretilmesinde militarizm, ırk, köken, ve gelenek-görenek unsurlarını eserler aracılığıyla hangi kavram ve olguları kullanarak sunmaktadır?

5. Verilerin analizi ve bulgular

5.1. Milliyetçiliğin militarizm üzerinden tasarımı

Redif, Osmanlı ordusunda ihtiyat askerlerine verilen addır. Redifler, muvazzaf denilen silah altında bulunan askerlerin yedekleriydi. İzmit Redif Dairesi ilk olarak Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1976) yapılmıştır. Askeri Mahkeme binası olarak kullanılan Redif Binası, 17 Ağustos 1999 depreminde hasar gördüğü için boşaltılmıştır. İl Özel İdaresi'ne tahsisi yapılan Redif Binası Kocaeli Valiliği tarafından restore edilerek Aralık 2011 tarihinde "Atatürk ve Redif Müzesi" olarak hizmete açılmıştır.

"Kan" milliyetçiliğin ilkçi yaklaşımlarında özellikle üzerinde durulan olgulardır. Fakat ırkın inşa edilen bir olgu olduğuna ilişkin tüm dünyada her gün sayısız örnek yaşanmaktadır. Milliyetçi literatürde yer alan bir çok çalışmaya göre Kemalist laiklik, kutsallaştırılan bir bakış açısına sahiptir. Türk kanı da milleti temsil eder ve tabularla yüklüdür. Atatürk ve Redif Müzesi'nde sergilenen eserlerde Türk milli kimliğinin özellikle kahramanlık, şehitlik, kan, vatanseverlik ve şerefe vurgu yapıldığını görmekteyiz.

Kahramanlık, Şehitlik, Kan ve Vatanseverlik: Kahramanlık, şehitlik, kan ve vatanseverliğe ilişkin eserler metin ve fotoğraflardan oluşuyor. Müzenin ilk ziyaret edilen odasında yer alan metinlerde milliyetçiliğin ben-öteki karşıtlığı ve düşman tasarımı üzerinden inşa edildiğini söyleyebiliriz. Örneğin, "Rum, Ermeni, Çerkez, Abaza çeteleriyle mücadele", "Rum çeteleri temizlenmiş", "Halkı soyarak gelmekte olan 300 atlı Çerkez ve Abaza çetelerine karşı" gibi cümleler sıklıkla vurgulanmaktadır. Milli kahramanların hayatları ve Atatürk ile ilgili anılarına dikkat çekilen metinlerde kahraman, şehit ve vatansever/yurtsever kelimelerinin yanı sıra mücadele, savaş, cephe, silah, can vermek, Türk, millet, ulusal, kurtuluş, işgal, düşman, çete, ordu, savuma, tecavüz, kötülük, esir almak, katledilmek, direniş, zafer kelimeleri sıklıkla yer almaktadır. Fotoğraflarda ise Mustafa Kemal Atatürk, silahlı milli kahramanlar, atlı askerler ve bayrak yer almaktadır.

Resim 1. Kahramanlık, Şehitlik, Kan ve Vatanseverlik kategorilerine ilişkin örnekler

Silah: Bu kategorideki eserler, müzenin birinci katındaki ikinci salonda metinsel açıklamalarıyla birlikte sergilenmektedir. 14. yüzyıldan başlayarak tüfeğin ve diğer silahların kullanımı ve gelişimi anlatılmıştır. (Tüfek, Osmanlılarda Tüfek Kullanımı, Tabanca, Pala, Kama, Yatağan, Teber, Meç)

Resim 2. Silah kategorisine ilişkin örnekler

5.2. Milliyetçiliğin ırk/köken üzerinden tasarımı

Daha önce de belirttiğimiz gibi ırk kültürel bir üründür. Irk ve köken miti, milli kimliğin geçmişten bugüne süregeldiği inancını güçlendiren, toplumsal bağları koruyan, "kutsal geçmişin" aktarılarak yeniden üretilmesini sağlayan araçlarından birisidir. Atatürk ve Redif Müzesi'nde ırk ve köken miti padişahlar ve fermanlar üzerinden tasarlanmaktadır.

Padişahlar: Sultan Aldülmecid, Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Aldülhamit'in resimleri ve tuğraları saltanat dönemlerine göre yine Osmanlı dönemine ait olan gelenek ve göreneğe ilişkin eserlerin sergilendiği salonun girişinde bulunmaktadır.

Resim 3. Irk/Köken kategorilerine ilişkin örnekler

Fermanlar: Padişah adına düzenlenen fermanlar emir, irade ve buyruk anlamına gelmektedir. Müzede Fatih Sultan Mehmet, Sultan Abdülmecid, Sultan I. Abdülhamid, Sultan III. Ahmed, Sultan II. Mahmud, Sultan II. Süleyman ve Sultan III. Selim'e ait fermanlar sergilenmektedir.

Resim 4. Irk/Köken kategorisine ilişkin örnekler

5. 3. Milliyetçiliğin gelenek/görenek üzerinden tasarımı

Milliyetçiliğin gelenek ve görenek üzerinden tasarımında müzenin ilk ziyaret edilen salonunda sergilenen Osmanlı'nın gündelik hayatında kullanılan araçlar Osmanlı dönemine ait eserlerden oluşmaktadır.

Sergilenen eserler: Çini bakır gümüş, Peşkir, Masa Saati, Masa şamdanı, Para keseleri, Gaz lambası, Tatlı Hokkası Ayaklığı, Tatlı Hokkası Şekerlik, Kaşık, Çatal, Pusula, Muskalık, Mühür, Köstekli Saat, Ateş Taşıma Kabı, Yağdanlık, Mahfaza.

Resim 5. Gelenek ve görenek kategorisine ilişkin örnekler

Nişan: Nişan geleneğinin anlatıldığı metinde devlete hizmet, bağlılık, fedakârlık, yararlılık kelimeleri vurgulanmaktadır.

"Devlete hizmeti özendirmek ve bağlılık sağlamak aynı zamanda bağımsızlığın vurgulanması anlayışının bir sembolü olan nişan geleneği, Osmanlı Devletinde madalyalardan sonra başlamıştır. Devlet hizmetinde başarılı olan, devlete bağlılık, fedakarlık ve yararlılık gösteren vatandaşlara ve yabancılara verilmek üzere devlet bütçesinden büyük harcamalar yapılarak imal edilen ve dağıtılan nişanlar, özellikle Sultan II. Mahmud döneminde yaygınlaşmaya başlamıştır."

Aşure günü: Aşure geleneğinin anlatıldığı metinde aşure gününün tarihi, aşure günü, Saray aşurelerinin en ünlüsü olarak gösterilen (II. Mahmud'un zevcesi, Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan) aşurenin yapımında kullanılan malzemeler ve kullanılan kaplar anlatılmıştır.

"Günümüzde de bereketine inanılan aşurenin, aşure ayında pişirilerek dağıtılması yaşatılan güzel bir geleneğimizdir."

Resim 6. Nişan ve Aşure Günü geleneklerine ilişkin eserler

6. Milliyetçiliğin Mustafa Kemal Atatürk üzerinden tasarımı

Müzenin üst katında Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafları yoğunluktadır. Sadece bir salonda fermanlar yer almaktadır. Atatürk ve Redif Müzesi'nde, Mustafa Kemal Atatürk'ün Özlük Dosyası, Savarona Yatı'na ilişkin metinler ve fotoğraflar, Atatürk'ün konuşmaları ve cenaze törenine ilişkin gazete haberleri, tanıklıklar ve fotoğraflar dikkat çekmektedir.

Resim 7. Mustafa Kemal Atatürk'ün Özlük Dosyası ve konuşmalarına ilişkin örnekler

Atatürk'ün konuşmalarına ilişkin örnekler:

"Gazi Mustafa Kemal Atatürk T.B.M.M'de Konuşurken"

"Mustafa Kemal Meclis'te Delegelere Sesleniyor"

"İzmir ve Bursa'nın Alınması Üzerine Millete Beyanname"

"Milli Kurtuluş Savaşı- Büyük Taaruz- Büyük Zafer-Gazi Mustafa Kemal, 31 Ağustos 1922 Akşamı Muharebe Meydanında Gördüğü Manzarayı Şöyle Anlatır"

Savarona Yatı'na ilişkin örnekler:

"Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu: Anılarımda Atatürk ve Savarona"

"İkdam Gazetesi 18 Ağustos 1939-Atatürk'ün Savarona'da ilk Günü ve Gecesi"

"Amerikan Milli Arşivleri'nde Savarona'nın Satın Alınması: ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull'dan ABD Denizcilik Komisyonu Reisi Joseph P. Kennedy'ye metninde ötekine karşı biz bilincini inşa etme sürecine ilişkin şu cümleler dikkat çekmektedir: "Reis-i Cumhur Atatürk'ün güçlü arzusunu yerine getirecek şekilde olumlu bir tutum almamızın, Türk hükümetiyle münasebetlerimiz açısından bizim için çok faydalı olacağı konusunda size teminat veririm."

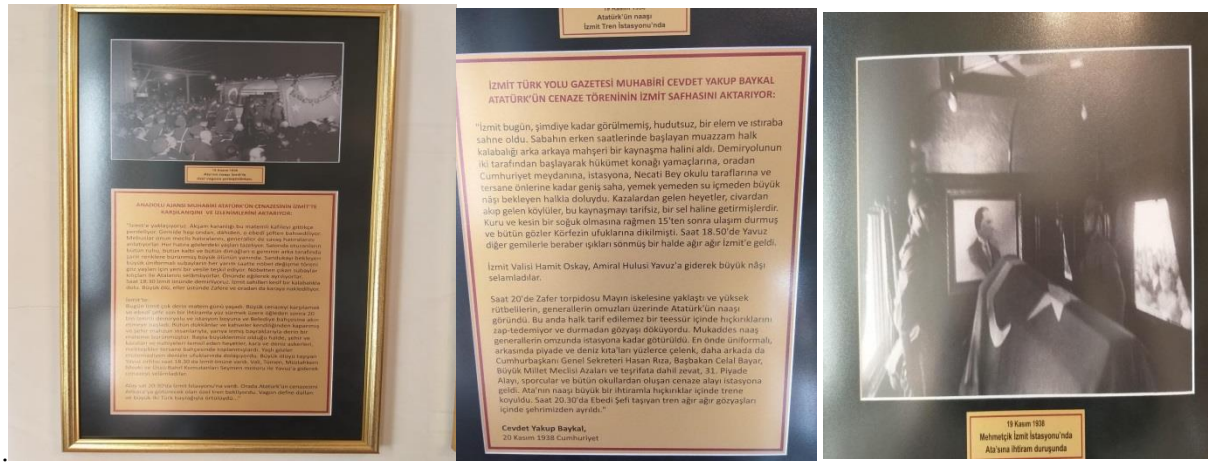
Resim 8. Savarona Yatı'na ilişkin örnekler

Cenaze törenine ilişkin örnekler:

Atatürk'ün cenaze töreni tanıklıklara yer verilerek gazete haberleri ve fotoğraflarla anlatılmıştır.

"Ata'nın naaşı İzmit'te özel vagona yerleştirilirken: Anadolu Ajansı Muhabiri Atatürk'ün naaşının İzmit'te karşılanışını ve izlenimlerini aktarıyor."

"İzmit Türk Yolu Gazetesi muhabiri Cevdet Yakup Baykal Atatürk'ün cenaze töreninin İzmit safhasını aktarıyor."

Resim 9. Mustafa Kemal Atatürk'ün cenaze törenine ilişkin örnekler

Sonuç

Milliyetçiliğin gündelik hayattaki yansımalarını açıklayabilmenin en etkili yollarından biri ideolojik ve kültürel bir araç olan müzelerdir. Militarizm, ırk ve köken üzerinden ayırt edilen bir milli kimlik, ayrıştırmaya ve ötekileştirmeye vurgu yaptığı için milli kimliğin temel kaynaklarından biri haline gelebilmektedir. Militarist milliyetçi söylem, ideolojik ve kültürel bir ürün olan ırk ve köken, özellikle müzeler aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla kamusal temsil mekânı olarak müzelerin, milli kimliğin, bilincin inşa edilmesi, kutsallaştırılması ve milli bir bütünlük yaratılması sürecine katkıda bulunan siyasal araçlardan biri olduğu unutulmamalıdır.

Türk milli kimliğinin, bilincinin inşası ve yeniden üretilmesinde Atatürk ve Redif Müzesi'nde kahramanlık, şehitlik, kan, vatanseverlik ve silah olarak kategorilere ayrılan militarizm, padişahlar ve fermanlarının vurgulandığı ırk ve köken, Osmanlı'nın gündelik hayatında kullanılan araçları kapsayan, nişan ve aşure günü gibi örneklerin altının çizildiği gelenek, görenek ve Mustafa Kemal Atatürk unsurlarının kullanımı yoğunluk göstermektedir.

Milliyetçiliğin militarizm üzerinden tasarımındaki metinlerde milliyetçiliğin ben-öteki karşıtlığı ve düşman tasarımı üzerinden inşa edildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca, milli kahramanların Atatürk ile ilgili anıları vurgulanmıştır. Irk ve köken miti ise padişahlar, fermanlar ve Osmanlı dönemindeki gelenek ve göreneklerle yeniden üretilmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatına ve cenaze törenine, Savarona yatına tanıklıklar üzerinden odaklanılmıştır. Bir başka deyişle genel olarak müzenin gelenek ve göreneğe ilişkin eserlerin ve fermanların sergilendiği iki salonunda milliyetçi söylem Osmanlı İmparatorluğu üzerinden, diğer salonlarda ise Mustafa Kemal Atatürk ve milli kahramanlar üzerinden inşa edilmektedir. Ayrıca, hem metinlerde hem de fotoğraflarda Kocaeli kentine yapılan vurgu da dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

Artun, A. (2012a). Tarih sahneleri sanat müzeleri: müze ve modernlik. İstanbul: İletişim Yayınları.

Artun, A. (2012b). Tarih sahneleri sanat müzeleri 2: müze ve eleştirel düşünce. İstanbul: İletişim Yayınları.

Artun, A. (2017). Mümkün olmayan müze: müzeler ne gösteriyor?. İstanbul: İletişim Yayınları.

Anderson, B. (1995). Hayali cemaatler (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Aronsson, P., Elgenius, G. (2015). National museums and nation-building in Europe 1750–2010: Mobilization and legitimacy, continuity and change. New York: Routledge

Bennett, A. (2013). Kültür ve gündelik hayat (N. Tokdoğan, B. Şenel, U. Yener Kara, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.

Berger, P. Luckmann, T. (2008). Gerçekliğin sosyal inşâsı: Bir bilgi sosyolojisi incelemesi (V. S. Öğütle, Çev.), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Billig, M. (2002). Banal milliyetçilik (C. Şişkolar, Çev.) İstanbul: Gelenek Yayıncılık.

Bourdieu, Pierre (2015). Ayrım : beğeni yargısının toplumsal eleştirisi (D. Fırat Şannan, A. Günce Berkkurt, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
Calhoun, C. (2012). Milliyetçilik (B. Sütçüoğlu, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Çağaptay, S. (2008). Otuzlarda Türk milliyetçiliğinde ırk, dil, etnisite. T. Bora, M. Gültekingil (Der.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4: Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları.
Debord, G. (1996). Gösteri Toplumu. (A. Ekmekçi, O. Taşkent, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Göktürk, E. D. (2008). 1919-1923 dönemi Türk milliyetçiliği. T. Bora, M. Gültekingil (Der.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4: Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları.
Geertz, C. (2010). Kültür yorumlaması, (H. Gür, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
Halbwachs, M. (2016). Hafızanın toplumsal çerçeveleri (B. Uçar, Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.
Hobsbawn, E., Ranger, T. (2005). (Der.) Geleneğin icadı (M. M. Şahin, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
Kedourie, E. (1971). Avrupada milliyetçilik (M. H. Timurtaş, Çev.). Ankara: Milli Eğtim Basımevi.
Maalouf, A. (2000). Ölümcül kimlikler (A. Bora) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Spickard, P. (2005). Race and nation, identity and power: Thinking comparatively about ethnic systems, (Spickard, P. ed.) Race and Nation: Ethnic systems in the modern World, New York: Routledge-Taylor & Francis Group.
Turan, Ş. (1995). Türk devrim tarihi III, yeni Türkiye'nin oluşumu (1923- 1938), İstanbul: Bilgi Yayınevi.